

Magyar Képzőművészeti Egyetem Doktori Iskola

A Lipcsei Iskolától az Új Lipcsei Iskoláig

(Festészeti bumm Lipcsében)

DLA értekezés tézisei

2010. október 13.

Albert Ádám

Témavezető: dr. Habil Kőnig Frigyes DLA, egyetemi tanár

Dolgozatom témája a lipcsei festészet egy sajátos nézőpontú elemzése, feldolgozása. Azt vizsgáltam, hogy miből fakad a sikere¹ az Új Lipcsei Iskola névvel fémjelzett művészcsoporthoz. Milyen előzményei voltak az iskolának, kikből rekrutálódott, van-e folytonosság a korábbi festőgenerációkkal, művészeti hagyományokkal?

Fontosnak véltem megvizsgálni és bemutatni a Lipcse - jelenséget befolyásoló művelődés - és művészetpolitikai viszonyokat, azok változását a második világháborútól a közelmúltig, napjainkig. Milyen kényszerek nehezítették a művészeti autonómia kibontakozását, hogyan liberalizálódott az irányítás, hogyan jelentek meg a piaci szempontok, hogyan változott a szocializmus évei alatt a művészeti „piac”?

A témát azzal szűkítettem, hogy a lipcsei iskolák tevékenységéből csupán a festészetet emeltem ki, néhány területet (például a fotóművészet) nem vizsgáltam. Természetesen nem vállalkozhattam a teljes időszak részletes monografikus feldolgozására sem. Képzőművészként arra törekedtem, hogy céloknak megfelelően a legfontosabb művészeti törekvéseket mutassam be és elemezzem néhány tipikusnak tekinthető alkotóművészre fókuszálva, összefüggésben a politikai, művészetpolitikai viszonyokkal.

Alkalmazott módszereim: a szakirodalom feldolgozása, műalkotások elemzése és ma élő képzőművészekkel készített mélyinterjúk.

Tézis I.

Disszertációm elején az NDK művészetpolitikai törekvéseit tekintem át a szocializmus időszakában. A második világháború utáni néhány évben viszonylag szabad viszonyok közepette a művészek a német hagyományokra szerettek volna támaszkodni (új tárgyiasság, ASSO, expresszionizmus), amely törekvések már korábban, a hitleri fasizmus időszakában törést szenvedtek, leszakadva a nemzetközi szcénáról.

Az ötvenes években a hidegháború felerősödésével párhuzamosan itt is, mint a többi volt szocialista országban a szovjet típusú társadalom kialakítása volt napirenden, annak gazdasági, ideológiai, művészeti stb. törekvéseit másolták. Átalakították a művészeti irányítást és intézményrendszert. Felszámolták a piacot, a művészeti kereskedelmet és a

¹ A sikert nem tekintem a művészeti értékkel szinoním fogalomnak, értelmezésemben inkább szociológiai mint művészeti kategória. Azonban a művészek életében fontos, hogy társadalmilag mennyire elismertek, hogy milyen a társadalmi presztizsük. És az adott társadalomra is jellemző, hogy miként működik ez az értékelő mechanizmus.

pártállam irányítása alá került a művészeti élet (is). A művészek befolyásolása leginkább az állami megrendeléseken keresztül történt.

Változást hozott az első Bitterfieldi Konferencia, amelyen újraértelmezték, tágították a szocialista realizmus fogalmát, ezt követően valamelyest megnőtt a művészek mozgástere. Részben rehabilitálták a korábbi formalizmus vitában elmarasztalt izmusokat.

Lényeges áttörést jelentett a dogmatikus, merev művészetpolitikában néhány keletnémet művésznek a részvétele a Documenta 6. kiállításon Kasselben (1977), amely összefügg az akkori NSZK új keletpolitikájával (Neue Ostpolitik – Willy Brandt). A művészetpolitika liberalizálódásához jelentősen hozzájárult Peter Ludwig, aki sokat tett a két német kultúra (és állam) közelítéséért, az NDK művészet megismertetéséért (műtárgyvásárlás, képek kölcsönzése és bemutatása az NDK-ban, alapítvány létrehozása).

Tézis II.

A klasszikus Lipcsei Iskola kialakulása kapcsán elemzem a három legismertebb, az iskolát leginkább fémjelző festőművész (Heisig, Mattheuer és Tübke) tevékenységét, akik a Lipcsei Grafikai és Könyvművészeti Főiskola (HGB) tanárai és vezetői voltak. Ennek kapcsán vázlatosan bemutatom a Főiskola törekvéseit, belső viszonyait és kapcsolatát a hatalommal. Megállapítottam, hogy az intézmény már az 1950-es évek elejétől kivételezett helyzetű, s kisebb megtorpanásoktól eltekintve szinte folyamatosan politikailag erősen támogatott volt, különösen a Szovjetunióból 1954-ben hazatért Alfréd Kurella – aki országosan is befolyásos ideológus, a párt központi bizottságának tagja - lipcsei működésének időszakában. Ekkor kapott nagy lendületet Heisig és Tübke karrierje. A HGB –t a szakirodalomban úgy tekintik, mint ahol leginkább megvalósult a hivatalos doktrína. Lojalitását azzal jutalmazták, hogy a HGB tanárai fontos állami megrendeléseket kaptak és utazhattak nyugati országokba is (reisekáderek).

Lipcsében ekkor két festői irányzat élt egymás mellett, a Bernhard Heisig képein is fellelhető expresszív, szenvedélyes alkotói stílus és a Wolfgang Mattheuer féle józan tárgyilagos valóságfelfogás, egyfajta népművészeti realizmus. Ezzel rokoníthatók Werner Tübke gótizáló, később az itália reneszánsz és a manierizmus stílusjegyeit ötvöző figurái.

Kedvelt témáik egyrészt a klasszikus görög mítoszok, továbbá a Biblia világa, így Mattheuer gyakran Káin és Ábel bibliai történetét használja kiindulási pontként, illetve a Sisyphus mítoszt. Heisig és Tübke az Ikaros történetet járják körül. Árnyalt képi világuk, a

mitológiai történetek lehetőséget adtak többértelmű olvasatra, amelyeket a hivatalos kultúrpolitika funkcionáriusai nem mindig tudtak értelmezni, illetve a pártpolitika szempontjából elfogadhatók voltak.

Ugyanakkor értékelésüket nehezíti, hogy mindegyikük életműve tartalmaz számosan olyan „alkotásokat” is, amelyek a szocialista ideológia illusztrációi voltak.

A klasszikus lipcsei iskola tevékenységének megítélése szélsőséges, a szakirodalomban találtam lekicsinylő és túlzó véleményeket is. Úgy vélem, hogy a művészi autonómia valóban nem valósulhatott meg teljes mértékben, de azt sem állíthatjuk, hogy egyáltalán nem.

Tézis III.

Doktori disszertációmban a klasszikus lipcsei iskolát követően Arno Rink és Neo Rauch szerepével foglalkozom. Mindketten „átvezető, köztes” személyek az Új Lipcsei Iskola és a klasszikus között, mintegy a híd szerepét töltve be. Arno Rink a rendszerváltás előtti utolsó és az újraegyesítés utáni első rektora a HGB-nek.

Neo Rauch napjainkban világszerte, de főleg az USA-ban és Európában az egyik legismertebb festőművész. Elemzésemben – amelyben felhasználom a vele készült interjút is – próbálom bizonyítani kapcsolódását a klasszikus lipcsei iskolához, és a megrajzolt pályáivben bemutatni új szerepében, egyediségében.

Tézis IV.

Az Új Lipcsei Iskola tevékenységével kapcsolatban megállapítottam, hogy tagjai a rendszerváltás előtt szocializálódtak, azonban pályaválasztásuk már az újraegyesített Németországban történt, így egy részük a korábbi nyugati területről érkezett. Valamennyien a HGB-n végeztek, többségük Arno Rink osztályába járt. Indulásuk és első sikereik a LIGA Galériához kapcsolódnak, amely egy ún. Produzentengalerie volt. Ennek az elemzéséhez, bemutatásához felhasználtam a LIGA galéristájával, Christian Ehentrauttal és két művész résztvevővel, Tilo Baumgärtellel és Martin Kobeval készült interjúkat.

Ennek a 90-es évek végén induló festőgeneráció munkáinak jellemzője a narratíva utáni erős vonzódás, illetve az illusztratív jegyek dominanciája. (Olykor ezek miatt a szocreál örökösének tekintik őket, bár ők ez ellen tiltakoznak). Az Új Lipcsei Iskola alkotó művészei többnyire nem érintenek társadalomkritikai problémákat, jellemzően apolitikusak. Meghatározó témáik a hétköznapi élet egyszerű jelenségei. Weischer enteriörökét, Schnell

tájképeket, Kobe virtuális/cyber tereket fest, olykor Ruckhäberle festészetében fogalmazódnak meg bizonyos társadalomkritikai észrevételek.

Az Új Lipcsei Iskola fiatal festőinek más és más a stílusa, témája, azonban közös bennük a magas szintű technikai tudás, a figuratív festészet iránti elkötelezettség és a melankólikus témaválasztás. A mesterségbeli tudást a lipcsei akadémián szerezték meg, azonban az általuk feldolgozott témák hangulatát maga a város, Lipcse adja meg.

Tézis V.

Egy szociológiai párhuzammal magyarázom a Lipcse-jelenség „titkát“. Úgy vélem, hogy az Új Lipcsei Iskola „sikere“ néhány tényező szerencsés találkozásának, együttjárásának egymást erősítő (szinergikus) eredménye. Ezek a következők: a hely (a nyitott, pezsgő életű Lipcse), az időpont (a két német állam újraegyesítése kapcsán kialakult nagyfokú érdeklődés), a tradíció (HGB), az elvárások inspiráló szerepe és a kitágult piaci lehetőségek (múzeumok, galériák, az „amerikai karaván“, stb.).

A szerző témával kapcsolatos publikációi:

(Társszerző: Keresztszeghy Fruzsina) „A művészek adják az én munkámat, és nem fordítva” Beszélgetés Berlinben Christian Ehentrauttal, a producentengalériáról, *Balkon*, 2010/5. szám, o.

DDR Manierizmus – Werner Tübke munkássága, *Artmagazin*, 2009, VII. évf. 5. szám, 42-47. o.

„A festészetnek kalandnak kell maradnia“-Albert Ádám interjúja Neo Rauch képzőművésszel, *Balkon*, 2008/5. szám, 20-22. o.

Értelmetlenségből katedrális – Neo Rauch festészete, *Artmagazin*, 2007, V. évf. 6. szám, 74-79. o.

(Társszerző: Keresztszeghy Fruzsina) Új festészeti központ: Lipcse – A klasszikustól az új Lipcsei Iskoláig, *Új Művészet*, Október, 2006, XVII. évf. 10. szám, 22-26. o.